

YANGI O'ZBEKISTONDA TA'LIM ISLOHOTLARI VA ULARNING BOSHLANG'ICH
TA'LIMGA TA'SIRI

Talipova Zamira Abduhakimovna

Toshkent Kimyo Xalqaro universiteti magistri.

talipovazamira473@gmail.com<https://doi.org/10.5281/zenodo.22748968>

Annotatsiya. Mazkur maqolada Yangi O'zbekistonda amalga oshirilayotgan ta'lim islohotlarining boshlang'ich ta'lim tizimiga ta'siri ilmiy-pedagogik jihatdan tahlil qilingan. Unda zamonaviy ta'lim talablaridan kelib chiqib, kompetensiyaviy yondashuv, innovatsion pedagogik texnologiyalar, interfaol metodlar va raqamli ta'lim vositalaridan foydalanishning ahamiyati yoritilgan. Shuningdek, boshlang'ich ta'lim sifatini oshirishga yo'naltirilgan mualliflik yondashuvi sifatida "SMART-4K" modeli taklif etilib, uning o'quvchilarda kommunikativ, kreativ, kritik fikrlash va hamkorlik kompetensiyalarini rivojlantirishdagi imkoniyatlari ochib berilgan.

Kalit so'zlar: Yangi O'zbekiston, ta'lim islohotlari, boshlang'ich ta'lim, kompetensiyaviy yondashuv, pedagogik texnologiyalar, interfaol metodlar, raqamli ta'lim, SMART-4K modeli.

Annotation. This article analyzes the impact of educational reforms implemented in New Uzbekistan on the primary education system. It highlights the importance of competency-based learning, modern pedagogical technologies, interactive methods, and digital educational tools.

The author presents the SMART-4K model as an innovative approach aimed at developing communication, creativity, critical thinking, and collaboration skills among primary school students.

Keywords: New Uzbekistan, educational reforms, primary education, competency-based approach, pedagogical technologies, digital education, SMART-4K model.

Аннотация. В статье анализируется влияние образовательных реформ, реализуемых в Новом Узбекистане, на систему начального образования. Рассматривается значение компетентностного подхода, современных педагогических технологий, интерактивных методов и цифровых образовательных средств. Представлена авторская модель «SMART-4K», направленная на развитие коммуникативных, креативных, критических и совместных компетенций учащихся начальных классов.

Ключевые слова: Новый Узбекистан, образовательные реформы, начальное образование, компетентностный подход, педагогические технологии, цифровое образование, модель SMART-4K.

KIRISH

Bugungi kunda jahon ta'lim tizimida yuz berayotgan o'zgarishlar o'quvchilarga faqat bilim berish bilan cheklanib qolmasdan, ularda mustaqil fikrlash, ijodkorlik, muloqot qilish va muammolarni hal etish ko'nikmalarini shakllantirishni talab qilmoqda. Shu nuqtai nazardan, Yangi O'zbekistonda ta'lim tizimini rivojlantirish, uning sifatini oshirish va xalqaro standartlarga moslashtirish davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biri sifatida belgilangan. Boshlang'ich ta'lim uzluksiz ta'lim tizimining asosiy poydevori hisoblanadi. Chunki aynan shu bosqichda bolaning bilim olishga bo'lgan qiziqishi, dunyoqarashi, tafakkuri, muloqot madaniyati va asosiy

hayotiy kompetensiyalari shakllanadi. Shuning uchun boshlang'ich ta'lim jarayonini zamonaviy talablar asosida tashkil etish jamiyat taraqqiyoti uchun muhim ahamiyat kasb etadi.

Hozirgi davrda o'quvchidan tayyor bilimlarni yod olish emas, balki egallagan bilimlarini amaliy vaziyatlarda qo'llay olish, axborotni tahlil qilish, mustaqil qaror qabul qilish va jamoada samarali ishlash talab etilmoqda. Shu sababli boshlang'ich ta'limda kompetensiyaviy yondashuvni joriy etish dolzarb masalaga aylandi.

ASOSIY QISM

Yangi O'zbekistonda amalga oshirilayotgan keng ko'lamli islohotlar mamlakatning barcha sohalarini qamrab olgani kabi, ta'lim tizimini ham tubdan modernizatsiya qilishga xizmat qilmoqda. Ta'limni rivojlantirish davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biri sifatida e'tirof etilib, uning mazmunini xalqaro standartlarga moslashtirish, sifatini oshirish hamda zamonaviy kompetensiyalarga ega shaxsni tarbiyalash asosiy maqsad qilib belgilangan. Shu nuqtai nazardan, boshlang'ich ta'lim tizimini takomillashtirish ta'lim islohotlarining eng muhim yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Boshlang'ich ta'lim bolaning intellektual, ma'naviy va ijtimoiy rivojlanishida hal qiluvchi bosqichdir. Aynan ushbu davrda o'quvchilarda o'qishga qiziqish, mustaqil fikrlash, muloqot madaniyati, bilim olish motivatsiyasi va hayotiy kompetensiyalar shakllana boshlaydi.

Shuning uchun ham boshlang'ich ta'lim sifati keyingi ta'lim bosqichlaridagi muvaffaqiyatning muhim omili sifatida qaraladi.

Kompetensiyaviy yondashuvning joriy etilishi ta'lim mazmunini sifat jihatidan yangi bosqichga olib chiqdi. Ushbu yondashuv o'quvchilarda fan bo'yicha bilimlarni egallash bilan birga, kundalik hayotda uchraydigan muammolarni hal qilish, axborot bilan ishlash, samarali muloqot qilish, mustaqil qaror qabul qilish kabi hayotiy ko'nikmalarni rivojlantirishni nazarda tutadi. Natijada ta'lim jarayonining asosiy subyekti sifatida o'quvchi shaxsi va uning individual rivojlanishi markaziy o'ringa chiqmoqda. Boshlang'ich ta'limda o'quvchilarni xalqaro baholash dasturlariga tayyorlash ham dolzarb vazifalardan biridir. Xususan, PIRLS, TIMSS va PISA tadqiqotlari o'quvchilarning matnni tushunishi, mantiqiy fikrlashi, matematik va tabiiy fanlar bo'yicha bilimlarini amaliy vaziyatlarda qo'llay olishini baholaydi. Shu sababli dars jarayonida faqat nazariy bilim berish bilan cheklanib qolmasdan, o'quvchilarning funksional savodxonligini rivojlantirishga alohida e'tibor qaratilmoqda.

Ta'lim islohotlarining yana bir muhim yo'nalishi — pedagog kadrlarning kasbiy salohiyatini oshirishdir. Zamonaviy boshlang'ich sinf o'qituvchisi o'z fanini mukammal bilishi bilan bir qatorda, innovatsion pedagogik texnologiyalarni qo'llashi, axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan samarali foydalanishi, o'quvchilarning individual xususiyatlarini hisobga olgan holda ta'lim jarayonini tashkil eta olishi zarur. Shu bois malaka oshirish tizimini takomillashtirish, pedagoglarning uzluksiz kasbiy rivojlanishini qo'llab-quvvatlash bugungi kunning dolzarb vazifalaridan biri hisoblanadi. Shuningdek, ta'lim jarayonini raqamlashtirish ham islohotlarning muhim tarkibiy qismi sanaladi. Elektron darsliklar, interaktiv platformalar, multimedia vositalari, onlayn baholash tizimlari va raqamli ta'lim resurslarining keng joriy etilishi darslarning samaradorligini oshirish bilan birga, o'quvchilarning axborot bilan ishlash kompetensiyasini ham rivojlantirmoqda.

Umuman olganda, Yangi O'zbekistonda amalga oshirilayotgan ta'lim islohotlari boshlang'ich ta'limning mazmuni, metodikasi va tashkiliy asoslarini tubdan yangilashga xizmat qilmoqda.

Mazkur islohotlar o'quvchilarning intellektual salohiyatini rivojlantirish, ularni zamonaviy jamiyat talablariga mos ravishda tarbiyalash hamda ta'lim sifatini xalqaro mezonlar darajasiga olib chiqishda muhim omil bo'lib xizmat qilmoqda.

Bugungi ta'lim jarayonida zamonaviy pedagogik texnologiyalardan foydalanish o'quvchilarning bilim olish faoliyatini faollashtirish, mustaqil fikrlashini rivojlantirish va ta'lim samaradorligini oshirishning muhim omillaridan biri hisoblanadi. An'anaviy ta'limda asosiy e'tibor bilimlarni yetkazishga qaratilgan bo'lsa, zamonaviy yondashuvda o'quvchi shaxsining faol ishtiroki, ijodkorligi va amaliy faoliyati ustuvor ahamiyat kasb etadi. Boshlang'ich ta'limda muammoli ta'lim, loyiha metodi, STEAM yondashuvi, hamkorlikda o'qitish hamda axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanish o'quvchilarning fikrlash jarayonlarini rivojlantiradi. Ushbu metodlar orqali o'quvchilar tayyor ma'lumotlarni qabul qilish bilan cheklanmay, balki izlanish, tahlil qilish, o'z fikrini himoya qilish va xulosa chiqarishga o'rganadi.

Raqamli texnologiyalar ham zamonaviy darslarning muhim tarkibiy qismiga aylanmoqda.

Elektron taqdimotlar, multimedia vositalari, interaktiv platformalar va raqamli topshiriqlar o'quvchilarning darsga qiziqishini oshiradi hamda murakkab tushunchalarni sodda va tushunarli shaklda o'zlashtirish imkonini beradi. Biroq raqamli vositalardan foydalanishning asosiy maqsadi texnologiyani qo'llash emas, balki ta'lim sifatini oshirish ekanligini unutmaslik lozim.

Boshlang'ich ta'limda interfaol metodlardan foydalanish o'quvchilarni faol fikrlashga, muloqot qilishga va hamkorlikda ishlashga o'rgatadi. "Aqliy hujum", "Klaster", "Sinkveyn", "Keys-stadi", "Munozara" kabi metodlar o'quvchilarning dars jarayonidagi ishtirokini oshiradi.

Mazkur metodlarning afzalligi shundaki, ular o'quvchini mustaqil fikrlashga undaydi, o'z fikrini erkin ifodalash imkonini beradi va boshqalarning fikrini hurmat qilish ko'nikmasini shakllantiradi. Natijada o'quvchilarda kommunikativ madaniyat, ijodiy yondashuv va muammoli vaziyatlarni hal qilish qobiliyati rivojlanadi.

Bugungi kunda boshlang'ich ta'lim oldida turgan eng muhim vazifalardan biri o'quvchilarga faqat nazariy bilim berish emas, balki ularda zamonaviy hayot uchun zarur bo'lgan kompetensiyalarni shakllantirishdir. Jahon ta'lim amaliyotida XXI asr ko'nikmalari sifatida e'tirof etilgan kommunikativlik, kreativlik, tanqidiy fikrlash va hamkorlik kompetensiyalari shaxsning muvaffaqiyatli faoliyati uchun muhim omil hisoblanadi.

Maqolada taklif etilayotgan **SMART-4K** modeli boshlang'ich ta'lim jarayonida ushbu kompetensiyalarni tizimli ravishda rivojlantirishga qaratilgan mualliflik yondashuvidir.

Modelning asosiy g'oyasi darsni bilim berish jarayonidan o'quvchini faol fikrlash, izlanish, muloqot qilish va hamkorlikda ishlashga yo'naltirilgan ta'lim muhitiga aylantirishdan iborat.

Model nomidagi **SMART** tushunchasi ta'lim jarayonining quyidagi xususiyatlarini ifodalaydi:

- **S (Student-centered)** – ta'lim o'quvchi shaxsiga yo'naltiriladi;
- **M (Modern methods)** – zamonaviy pedagogik metod va texnologiyalar qo'llaniladi;
- **A (Active learning)** – faol va amaliy o'qitish tamoyili ustuvor hisoblanadi;
- **R (Reflective thinking)** – o'quvchilar o'z faoliyatini tahlil qiladi va xulosa chiqaradi;
- **T (Technology integration)** – raqamli texnologiyalar ta'lim jarayoniga maqsadli integratsiya qilinadi.

Mazkur tamoyillar asosida 4 ta tayanch kompetensiya shakllantiriladi SMART-4K modeli — boshlang'ich ta'limda kompetensiyalarni rivojlantirish vositasi Boshlang'ich ta'lim sifatini

oshirish maqsadida taklif etilayotgan **SMART–4K modeli** o‘quvchilarda XXI asr uchun zarur bo‘lgan asosiy kompetensiyalarni shakllantirishga yo‘naltirilgan.

Modelning asosiy tarkibiy qismlari quyidagilardan iborat:

1. Kommunikativ kompetensiya

O‘quvchilarning o‘z fikrini aniq, ravon va madaniyatli ifodalashi, muloqot jarayonida faol qatnashishi va tinglash madaniyatini rivojlantirishga xizmat qiladi.

2. Kreativ kompetensiya

O‘quvchilarda yangi g‘oyalar yaratish, ijodiy fikrlash va muammolarga noodatiy yechim topish qobiliyatlarini shakllantiradi.

3. Kritik fikrlash kompetensiyasi

Axborotni tahlil qilish, dalillar asosida xulosa chiqarish va mustaqil qaror qabul qilish ko‘nikmalarini rivojlantiradi.

4. Kollaboratsiya (hamkorlik) kompetensiyasi

Jamoda ishlash, o‘zaro yordam, fikr almashish va umumiy maqsadga erishish ko‘nikmalarini shakllantiradi. SMART–4K modeli asosida tashkil etilgan darslarda o‘quvchilar faol ishtirok etadi, bilimlarni amaliy vaziyatlarda qo‘llashni o‘rganadi va o‘z qobiliyatlarini namoyon qilish imkoniyatiga ega bo‘ladi.

XULOSA

Xulosa qilib aytganda, Yangi O‘zbekistonda amalga oshirilayotgan keng ko‘lamli ta‘lim islohotlari jamiyat taraqqiyotining muhim omili bo‘lgan inson kapitalini rivojlantirishga qaratilgan bo‘lib, boshlang‘ich ta‘lim tizimida ham tub o‘zgarishlarni yuzaga keltirmoqda. Bugungi kunda ta‘lim jarayonining asosiy maqsadi o‘quvchilarga faqat bilim berish emas, balki ularni mustaqil fikrlaydigan, ijodkor, faol va zamonaviy jamiyat talablariga mos shaxs sifatida shakllantirishdan iboratdir. Boshlang‘ich ta‘lim bolaning keyingi intellektual va ijtimoiy rivojlanishi uchun asos bo‘lib xizmat qiladi. Shu sababli ushbu bosqichda ta‘lim mazmunini takomillashtirish, zamonaviy pedagogik texnologiyalarni joriy etish va o‘quvchilarning individual imkoniyatlarini hisobga olish muhim ahamiyat kasb etadi. Zamonaviy pedagogik texnologiyalar, interfaol metodlar va raqamli ta‘lim vositalaridan foydalanish boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining dars jarayonidagi faolligini oshiradi. Ayniqsa, muammoli ta‘lim, loyiha metodi, STEAM yondashuvi va hamkorlikda o‘qitish texnologiyalari o‘quvchilarda ijodiy fikrlash, muloqot qilish, axborotni tahlil qilish hamda jamoda ishlash kompetensiyalarini shakllantirishda samarali vosita hisoblanadi.

Maqolada taklif etilgan **“SMART–4K” modeli** boshlang‘ich ta‘limda XXI asr kompetensiyalarini rivojlantirishga qaratilgan mualliflik yondashuvi sifatida namoyon bo‘ladi.

Mazkur model o‘quvchilarning kommunikativ, kreativ, kritik fikrlash va kollaborativ kompetensiyalarini bir butun tizim asosida rivojlantirish imkonini beradi. Modelning afzalligi shundaki, unda ta‘lim jarayoni o‘quvchi shaxsiga yo‘naltiriladi, o‘quvchi faol ishtirokchi sifatida namoyon bo‘ladi va bilimlarni real hayotiy vaziyatlarda qo‘llash imkoniyatiga ega bo‘ladi.

SMART–4K modeli asosida tashkil etilgan darslar o‘quvchilarda nafaqat fan bilimlarini, balki hayotiy ko‘nikmalarni ham rivojlantirishga xizmat qiladi. Bunda o‘quvchilar o‘z fikrlarini erkin ifodalash, yangi g‘oyalar yaratish, muammolarni tahlil qilish va boshqalar bilan hamkorlikda ishlashni o‘rganadilar. Bu esa ularni kelajakda jamiyatda faol ishtirok eta oladigan, raqobatbardosh va mas‘uliyatli shaxs sifatida shakllantirishga yordam beradi.

Umuman olganda, boshlang'ich ta'lim sifatini oshirish uchun innovatsion yondashuvlarni an'anaviy pedagogik tajriba bilan uyg'unlashtirish, o'qituvchilarning kasbiy kompetensiyalarini rivojlantirish va o'quvchilarning ijodiy imkoniyatlarini qo'llab-quvvatlash zarur. Ta'lim jarayoniga SMART-4K modeli kabi zamonaviy yondashuvlarni joriy etish kelajak avlodni XXI asr talablariga mos ravishda tarbiyalash, ularning funksional savodxonligini oshirish va ta'lim sifatini yangi bosqichga olib chiqishda muhim ahamiyat kasb etadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. O'zbekiston Respublikasining "Ta'lim to'g'risida"gi Qonuni. – Toshkent, 2020.
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Yangi O'zbekiston taraqqiyot strategiyasi to'g'risida"gi Farmoni. – Toshkent, 2022.
3. Muslimov N.A. va boshqalar. Pedagogik kompetentlik va kreativlik asoslari. – Toshkent, 2015.
4. Ishmuhammedov R., Abduqodirov A. Ta'limda innovatsion texnologiyalar. – Toshkent, 2014.
5. UNESCO. Reimagining Our Futures Together: A New Social Contract for Education. – Paris, 2021.
6. OECD. The Future of Education and Skills: Education 2030. – Paris, 2019.
7. Trilling B., Fadel C. 21st Century Skills: Learning for Life in Our Times. – San Francisco, 2009.
8. Hattie J. Visible Learning. – London: Routledge, 2009.